

СУБ'ЄКТИВНИЙ ОБРАЗ ПАРТНЕРА У ДІВЧАТ ІЗ РІЗНИМИ ТИПАМИ СТАТЕВОРОЛЬОВОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

У статі проаналізовано зв'язок між типологічних та структурними характеристиками симптомокомплексу маскулінності/фемінінності та психосемантичними особливостями суб'єктивного образу партнера у дівчаток старшого підліткового віку. За отриманими результатами можна стверджувати, що зрілість образу партнера пов'язана із типом статевої ідентичності та моделлю організації симптомокомплексу маскулінності/фемінінності. Найбільш зрілий тип образу партнера відповідає андрогінному типу та андрогінній моделі симптомокомплексу.

Ключові слова: симптомокомплекс маскулінність / фемінінність, суб'єктивний образ партнера, старший підлітковий вік, дівчата.

Е.Н. Фаворова

СУБЪЕКТИВНЫЙ ОБРАЗ ПАРТНЕРА У ДЕВОЧЕК С РАЗНЫМИ ТИПАМИ ПОЛОРОЛЕВОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ

В статье проанализирована связь между типологическими и структурными характеристиками симптомокомплекса маскулинности / феминности и психосемантического образа партнера у девочек старшего подросткового возраста. Согласно полученным результатам можно утверждать, что зрелость образа партнера связана как с типом полоролевой идентичности, так и моделью организации симптомокомплекса маскулинности / феминности. Наиболее зрелый тип субъективного образа партнера соответствует андрогинному типу и андрогинной модели симптомокомплекса.

Ключевые слова: симптомокомплекс маскулинности / феминности, субъективный образ партнера, старший подростковый возраст, девочки.

K.M. Favorova

SUBJECTIVE IMAGE OF THE PARTNER IN GIRLS WITH DIFFERENT TYPES OF SEX-ROLE IDENTITY

The paper analyzed the relationship between the typological and structural characteristics of the symptomcomplex of masculinity / femininity and psychosemantic image of partner in girls in their late teens. According to the results it can be argued that the maturity of the partner's image related to both the type sex-role identity and organization model of symptomcomplex of masculinity / femininity. The most mature type of subjective image of the partner complies with the androgynous type and androgynous model of symptomcomplex.

Key words: symptomcomplex of masculinity / femininity, the subjective image of the partner, late teens, girls.

У сучасному суспільстві триває криза інституту сім'ї, яка характеризується поширеністю розлучень, зростанням кількості самотніх людей, зниженням народжуваності, складнощами гендерної самосвідомості та інше [1]. Психічна напруга, викликана девіаціями партнерських стосунків негативно впливає на суб'єктивне самопочуття жінок, їх психологічне, соматичне та соціальне здоров'я. Соціальне заохочення щодо кар'єрної та соціальної реалізації жінки та традиційне ставлення до жінки як до господині власної оселі та дружини викликають внутрішній психологічний конфлікт. Суперечливість ролей, відповідність яким вимагається від жінки, значно ускладнюють статево-рольову ідентифікацію дівчат та обумовлює напруження в партнерських стосунках із чоловіками [2].

Старший підлітковий вік є важливим етапом становлення статево-рольової ідентичності у дівчат, в якій консолідуються фемінінні та маскуліні особистісні утворення, сексуальна орієнтація та ідеальний образ себе та партнеру [3]. Особливості сприйняття власної та партнерської статевої ролей в значному ступені впливають на вирішення вікової юнацької кризи, яка описана Е. Еріксоном як «інтимність – ізоляція» [4], та подальший вибір шлюбного партнера. На формування патернів статево-рольової поведінки та міжстатевих стосунків впливають різні характеристики симптомокомплексу маскулінності/фемінінності [5], такі як типи статево-рольової ідентичності та моделі організації симптомокомплексу маскулінності / фемінінності. Слід зазначити, що особливості такого впливу досі є недостатньо дослідженими. Вважаємо, що виявлення зв'язків між особливостями симптомокомплексу маскулінності / фемінінності та суб'єктивним образом партнера у дівчат дозволить не тільки вдосконалити теоретичні уявлення щодо статево-рольової сфери особистості, але й оптимізувати психокорекційну допомогу при дошлюбному консультуванні молоді.

Нами була поставлена наступна **мета дослідження** – виявити зв'язок типологічних та структурних характеристик симптомокомплексу маскулінності / фемінінності з психосемантичними особливостями суб'єктивного образу партнера у дівчаток старшого підліткового віку.

Для вирішення поставленої мети було поставлено наступні **задачі**:

1) виявити вплив типологічних характеристик симптомокомплексу маскулінності / фемінінності на формування суб'єктивного образу партнера у дівчаток старшого підліткового віку;

2) виявити вплив структурних характеристик (моделі) симптомокомплексу маскуліність / фемініність на формування суб'єктивного образу партнера у дівчаток старшого підліткового віку;

В ході дослідження були використані наступні психодіагностичні **методи**: структурна статеворольова шкала (Кочарян О.С., Фролова Є.В.), метод особистісного семантичного диференціалу, за допомогою були дослідженні зв'язки між конструктом «ідеальний молодий чоловік» та конструктами «дім», «образ», «батько», «суперництво», «секс», «злість», «кохання», «радість», «страх». Для статистичної обробки даних були використані кореляційний аналіз (коефіцієнт Кендалла) та метод порівняння груп (критерій Манна-Уїтні).

В дослідженні прийняли участь 115 дівчат 15-16 років, які навчаються у загальноосвітніх школах Харківської області.

Зазначимо, що в психологічній науці довгі часи домінувала біполярна модель взаємовідношень між маскулінітними та фемінінітними особистісними утвореннями, яка набула розвитку у творах О. Вейнінгера [6]. На початку 70-х років ХХ сторіччя ця модель була переглянута в концепції андрогінії С. Бем [7]. Виявилось, що в співвідношенні показників маскуліності і фемініності спостерігається відносна незалежність, що лягло в основу концепції психологічної андрогінії. Таким чином можна виділити не два статеворольові типи – маскуліний та фемініний, а чотири: андрогінний (високі показники як маскуліності, так і фемініності), маскуліний (високі показники маскуліності і низькі фемініності), фемініний (низькі показники маскуліності і високі фемініності) і недиференційований в статеворольовому відношенні (низькі маскуліні та фемініні показники). Вважається, що андрогінна особистість може надати більш гармонійний стандарт психічного здоров'я в суспільстві, де ригідні статеворольові типи розвиваються та вимагаються більш гнучкі поведінкові реакції. В ряді досліджень показано, що андрогінний тип має найбільші показники соціально-психологічної адаптованості, найбільшу пристосованість, завдяки широкому використанню наявного репертуару в залежності від вимог ситуацій інструментальності або експресивності.

В дослідженнях О.С. Кочаряна [5] була виявлено, що відносини між маскулінітними та фемінінітними утвореннями у дівчаток старшого підліткового віку характеризуються ад'юнктивною функцією (і те, і інше), що дозволило назвати дану модель континуально-ад'юнктивною, таким чином була описана модель структурної організації статеворольової сфери особистості, що характеризується наявністю нерозділеної єдності мужності і жіночності в структурі особистості молодших підлітків. Ця модель відображає незрілу структуру М/Ф-симптомокомплексу, в рамках якої

маскулінність та фемінність утворюють внутрішню єдність ділена і описана ще в [5].

Згідно А. С. Кочаряну, починаючи з періоду статевої сегрегації (10-11 років) відбувається підготовка до розщеплення утворень маскулінності / фемінності: пубертатний розвиток пов'язаний із зростанням бажання в дівчаток подобатися хлопцям, проявляючи жіночі форми поведінки і пригнічуючи чоловічі. Модель зв'язку статеворольових якостей, при якому домінує один тип якостей (фемінний або маскулінний) називається альтернативною та притаманна дівчатам молодшого віку. До 15-16 років процес розщеплення маскулінних і фемінних структур завершується, континуально-ад'юнктивна модель замінюється андрогінною.

Зазначимо, що структурна статеворольова шкала (Кочарян О.С., Фролова С.В.) дозволяє не тільки виявляти вираженість статеворольових якостей, на основі чого відносити досліджуваних до одного із чотирьох статеворольових типів, а і виявляти особливості взаємозв'язку між утвореннями маскулінності / фемінності, що дозволяє виявити модель зв'язку (континуально-альтернативну, континуально-ад'юнктивну або андрогінну).

За результатами структурної статеворольової шкали дівчата були поділені на чотири групи за типами статеворольової ідентичності: фемінний (31 особа), маскулінний (43 особа), андрогінний (31 особа) та недиференційований (10 осіб) типи. У зборі первинних даних прийняла участь студентка Журова О.

Дівчатам було запропоновано оцінити ідеального партнера за структурною статеворольовою шкалою. Виявилось, що в групах фемінних та маскулінних дівчат спостерігається компліментарний закон вибору шлюбного партнера, описаний О. Вейнінгером: фемінні дівчата обирають маскулінних хлопців, а маскулінні дівчата віддають перевагу фемінним юнакам. Андрогінні дівчата віддають перевагу андрогінним юнакам, що свідчить про вибір на основі спільності та схожості. У дівчат недиференційованого типу не було виявлено переваг у статеворольових уподобаннях.

Проаналізувавши загально групові результати за методом особистісного семантичного диференціалу, було виявлено, що в більшості випадків (75%) у дівчат образ партнеру семантично близький до конструкту «кохання», 17% найближчим до «партнеру» є конструкт «батько» та у 8% конструкт «злість». Таким чином, можна відзначити наявність емоційної напруги стосовно партнерських стосунків у певній частині вибірки.

На рисунку 1 представлено кореляційну плеяду психосемантичної структури образу партнера в групі маскулінних дівчат

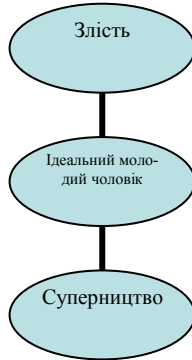

Рис. 1. Психосемантична структура образу партнера в групі маскулічних дівчат.

У маскулічних дівчат суб'єктивний образ партнеру психосемантично близький до конструктів «злість» та «суперництво», що відображає негативні тенденції в міжстатевих стосунках, які можуть ускладнювати майбутні партнерські взаємини.

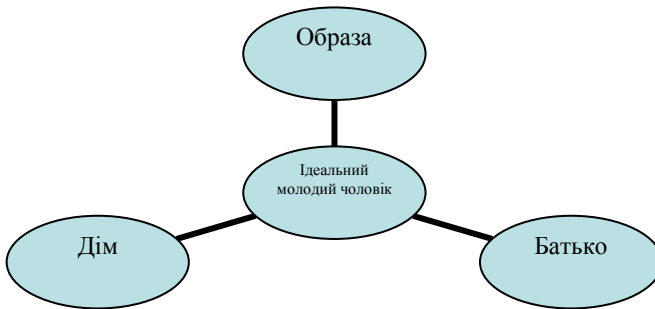

Рис. 2. Психосемантична структура образу партнера в групі фемінінних дівчат.

У фемінінних дівчаток образ партнеру близький до конструктів «образа», «батько» та «дім», що може бути проінтерпретоване як відсутність емоційного «відриву» від батьківської фігури [8] та суперечливість образу партнера.

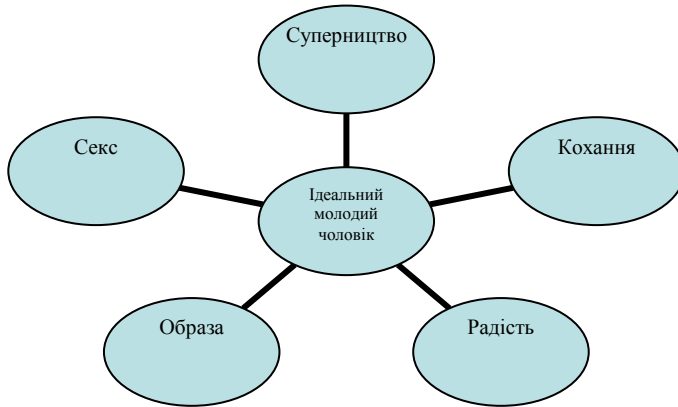

Рис. 3. Психосемантична структура образу партнера в групі андрогінних дівчат.

У андрогінних дівчаток образ партнеру має психосемантичні зв'язки із конструктами «суперництво», «кохання», «радість», «образа», «секс», це свідчить про подолання інфантильних установок щодо міжстатевих взаємин та готовність до більш зрілих стосунків з представниками протилежної статі. В той же час, суб'єктивний образ партнеру в цій групі зберігає суперечливі риси, які можуть негативно впливати на якість стосунків.

У дівчат з недиференційованим типом статевої ідентичності суб'єктивний образ партнеру пов'язаний із конструктами «дім» та «образа», що відповідає найбільш інфантильному ступеню сприйняття партнера протилежної статі. Психосемантична структура образу партнера в групі дівчат із недиференційованим типом представлена на рис. 4.

Рис. 4. Психосемантична структура образу партнера в групі дівчат із недиференційованим типом.

На другому етапі дослідження за результатами структурної статево-рольової шкали дівчата були поділені на три групи за моделями структурної організації симптомокомплексу маскулінності / фемінінності: континуально-альтернативна модель (28 осіб), континуально-ад'юктивна (23 особи), андрогінна (64 особи).

Виявилось, що у групі з континуально-альтернативною моделлю, яка відповідає найбільш незрілому типу взаємовідносин утворень маскулінності та фемінінності, суб'єктивний образ партнеру ідеального молодого чоловіка має значущі зв'язки з конструктами: «батько», «дім», «страх», що відображає інфантильність установок щодо партнера. У дівчат з континуально-ад'юктивною моделлю, яка відповідає перехідному етапу у становленні взаємовідносин статево-рольових утворень, суб'єктивний образ партнеру пов'язаний із конструктами «суперництво», «злість». Цікавим є те, що подібні зв'язки було виявлено і в групі дівчат із маскуліним типом статево-рольової ідентичності. Цей факт потребує подальшого уточнення, яке дозволить коректно інтерпретувати отримані результати. У групі з андрогінною моделлю, яка представляє собою найбільш зрілий варіант, суб'єктивний образ партнера має значущі зв'язки з конструктами: «суперництво», «секс» та «страх», що передбачає більш зрілий погляд на вибір ідеального молодого чоловіка і міжстатеві стосунки в порівнянні з дівчатами з континуально-ад'юктивною і континуально-альтернативною моделями, але теж має негативне семантичне забарвлення.

Висновки:

1. Фемінінні та маскуліні дівчата обирають партнера за компліментарним принципом. Андрогінні дівчата спираються на спільність та схожість із партнером.

2. Структурні та типологічні особливості організації симптомокомплексу маскуліності / фемініності в значному ступені обумовлюють суб'єктивний образ партнеру у дівчат. За отриманими результатами можна стверджувати, що зрілість образу партнера пов'язана із типом статево-рольової ідентичності та моделлю організації симптомокомплексу маскуліності / фемініності.

3. У маскуліних дівчат образ партнеру негативно забарвлений, пов'язаний із злістю та суперництвом. У фемінінних дівчат сприйняття партнера має інфантильні риси, «партнер» психосемантично близький до «батька» і «дому». У андрогінних дівчат образ партнеру найбільш диференційований та зрілий, але такий, що включає суперечливі риси.

4. Дівчата із андрогінною моделлю мають більш зрілий образ партнера. Образ партнеру у дівчат із континуально-альтернативною моделлю характеризується інфантильністю, а у дівчат із континуально-ад'юктивною моделлю – негативною семантикою, яка властива також і маскуліному типу.

Перспектива подальших досліджень полягає у поглибленні уявлень щодо регулятивної функції симптомокомплексу маскуліності / фемініності, впливу особливостей статево-рольової сфери на партнерські міжособистісні стосунки та у розробці стратегії консультативної та психокорекційної допомоги статево-рольових девіацій.

Література

1. Кочарян А.С. Дисфункциональные супружеские отношения в контексте синдрома «эмоционального холода» // А.С. Кочарян, Н.Н. Терещенко, Е.В. Яворская // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія Психологія. — Вип. 46. — № 959. — Х.: ХНУ, 2011. — С. 61-65.

2. Терещенко Н.М. Статево-рольова структура жіночої тілесної ідентичності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології» / Надія Миколаївна Терещенко; Харк. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна. — Х., 2003. — 19 с.

3. Тайсон Ф. Психоаналитические теории развития / Тайсон Ф., Тайсон Р.: Пер. с англ. — Екатеринбург, 1998. — 528 с.

4. Эриксон Э. Идентичность: юность, кризис / Эриксон Э.: Пер. с англ. — М: Прогресс, 1996. — 342 с.

5. Кочарян А.С. Личность и половая роль (симптомокомплекс маскулинности / феминности в норме и патологии) / А.С. Кочарян А.С. — Х., 1996. — 139 с.

6. Вейнингер О. Пол и характер / Вейнингер О.: Пер. с нем. — М.: «ТЕРРА», 1992. — 480 с.
7. Бем С. Линзы гендера: Трансформация взглядов на проблему неравенства полов / Бем С.: Пер. с англ. — М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2004. — С. 308-330.
8. Кочарян О.С. Психосексуальна соціалізація як чинник формування статево-рольової сфери жінок / О.С. Кочарян, О.Ю. Якименко // Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Том XIII, частина 1. — К., 2011. — С. 201-208.